

Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy. Oddział Rękopisów.

Zespół (fond) 4.

Zbiór rękopisów Biblioteki Baworowskich

Dział (opys) 1

1260. Skrzydilka Władysław, Rozwój konstytucji serwiańskiej od Refugium do zaprowadzenia Trybunów plebis, tj. od roku 309 do 493 przed Chrystusem (druga poł XIX w.).

STRONY NIEZAPISANE NIE ZOSTAŁY ZDIGITALIZOWANE

Львівська наукова
бібліотека
ім. В. Стефаника
АН УРСР

ВІДДІЛ РУКОПИСІВ

Зав. 1260

Зак. 3058-4000

N° 1260.

V F 11

2

Kupno. Chigdayinski.

K.K: 323 / 28

2
Przydółka

Rozwoj Konstytucyi
Serwianskiej

od Regifugium do zaprowadzenia
Trybunów plebis;

L. j. od roku 509 do 493 przed Chr.

albo od roku 244 do 201 od kataxi. Ar.

Elaborat historyczny odczytany
 w Seminarjum historycznem Wszechnicy Jagiellońskiej
 w Krakowie
 przez

Stefana Styrzyckiego.

Pótroce drugie roku 1866.

4

Nostra autem respublica, non unius ingenio
sed multorum, nec una hominibus vita sed aliquot
constituta saeculis et aetatibus.
(Cato et Cicerone de rep.)

W Rzymie stanowili patrycjusze i plebeje, jakby dwa narody
wobec wspólnoty. Pierwsi jako populus uprawniony, mający swo-
ich Klientów, swoją religią, prawo własności publicznej i
wyłączenie urzędowania; ostali jako plebs bez prawa głosowania,
zatem bez uprawnienia politycznego. Jednak była ona wobec
patrycjuszów liczna. Doje się, że już liczną była za czasów Sullusa
Marcjusza, który był podbił osterey latynijskie miasta: Tika-
ne, Politorium, Tellenę i Medullię, a mieszkańców tychże
miast przyjął do rzeczy rzymskiej jako obywateli ale bez
prawa głosowania, zatem bez politycznego uprawnienia.
Forwiewar atoli spodziewać się można było, że plebeje
uprawnienia tego z czasem domagać się będą, zważając
że wrywano ich do boju, postanowił zatem Scwiusz
zapobiedz osobną konstytucją zaburzeniu, jakby plebs
uczynić była wstanie. Ustanowił zatem census, a tak

uczynił majątek miarą uprawnienia, gdyż stosunek
 majątku był podstawą nowej organizacji rzeszy rzymskiej.
 Przek to plebeje, jak wiadomo z konstytucji Serwiuskiej
 otrzykali prawo głosowania, a tem samem już upraw-
 nienie polityczne. Jednak konstytucja ta zwał się
 Tarkwiniusz pisał jak wiadomo z historii, przek swoją
 ułupację i despotyzm w czasie panowania swojego.
 Właśnie obległ on miasto Ardeę, gdy w Rzymie patry-
 cjusze i plebeje to obrzeżeni nadto obrzeżeni i plebeje
 pracami obciążeni^{2.} upatrywali jedyny ratunek w
 zupełnej zmianie gdyby nawet samej formy rządu.
 Ochydne postąpienie sobie z Sublicyą Senta Tarkwini-
 us, przyspieszyło wybuch rewolucji.^{3.} Główni lu-
 krety Sp. Sublicyusz, Tricipitinus, mąż jej S. Tar-
 kwiniusz Kollatinus, P. Waleryusz i S. Juniusz Bru-
 tus przysięgli przygotować o upadku despotyzmu i obalić reg-
 num.^{4.} Brutus jako tribunus ceterum praeiorit

1) Livius I. 42: „Aggrediturque inde ad pacis longe maximum opus, ut,
 quemadmodum Summa divini auctor juris fuisset, ita Servium condito-
 rem omnis in civitate discriminis ordinumque, quibus inter gradus dignitatis fortunae-
 que aliquid interlucet, posteri fama preceat; censum eum in stillicite, rem saluberrimam tunc”
 (futuro in operis)

2) Livius I. 53. 56. 3) Liv: I 55. naszp. Dionizjus II. 64: naszp. 4) Livius I. 59. Ut praecipuum erat irritum.
 „Per hunc, castissimum ante regiam injuriam, sanguinem pro, voceque dii testes facio, me S. Tarqui-
 num Superbum, cum scelerata conjuge, et omni liberorum stirpe, ferro, igni, quacumque dehinc vi profin-
 ea sequenturum; nec illos, nec ~~ita~~ alium quemquam regnare Romae passurum.”

do ludu, a tenie rozdrażniony Stowy ognistemi wywołat x krugu L. Tarthwina i całą familię jego. L. Prymu, gdzie tymczasem Lu-
 kretyusz jako praefectus urbis w nieobecności regis a teraz jako
 interres bramy przed Tarthwinem xambując' karat, udat się Bru-
 tus do obozu pod Troeę. Tu przywitato wojaka Brutusa jako
 zwiastuna wolności. Tarthwin uszedł do Etruskow, a w
 Prymie L. Juniusza Brutusa i L. Tarthwiniusza Mallatinusa mia-
 nowano konsulami. 1.)

Regifugium byto xatem własciwie restauracya, ^{regis} albo wiem przed
 tym Tarthwinem, ktory był usurpatorem i despota, panowali
 wybieralni reges, xatem xaręę rzecy rzymskiej był republi-
 kanski. 2.) Więc res był raczej piastującym magistraturę
 strymany x ręk populii, a nie monarchę. Regifugium
 byto atoli xaręę reformę, albo wiem miasto res x doxy-
 wotną potestas, ucrzyniono teraz roczne imperium consula-
 re, a mianowicie ustanowiono dwóch konsulow (nie
 jednego). Jednako xmiama to rzecy, korysić prynciposta tytko

1.) Liv. I. 60. 2.) Liwiusz powiada w II księdze i rozdz: "libertatis autem origi-
 nem inde (s.j. w czasie po wyprzedzeniu Tarthwina a xaprowadzeniu dwóch konsulow, zwanych praetorami)

magis, quia annuum imperium consulare factum est, quam quod diminutum quid^{quam} sit ea regia
 potestate, numeres. Omnia jura, omnia insignia, primi consules tenuere," a Lyceron w Sep. I. 56.
 "uti consules potestatem haberent tempore dimittat annuam, genere ipso ac jure regiam."
 Jeżeli więc zachodziła bytko ta różnica między reges i konsulami, że ostalnicz na roli wybierano,
 podcar gdy reges doxywotną mieli potestas, a jeżeli Liwiusz od regifugium powazył upatrosić po-
 czątek republiki (co pod jego origo libertatis rozumie) więc zdaje się mi, że różnica owa xbył
 jest matką i że regnum takie republika bytko x powysza jedynie różnicę.

patrycyuszom, albowiem w ich ręce dostało się zupełne po-
nowanie, podczas gdy przedtem mógł być, opierając się na plebskich
stać władzę arystokracji. Plebsi widzieli także w ręk
mijałoby rzecznika swojego w obec patrycyuszów. Teraz gdy
obalono regnum a patrycyskie panowanie zupełnie drier-
zyć powoli, plebs, jakkolwiek znowu także do regifugium
bysta przychylna się, mogła lekko się swoich już samowol-
nych panów. Dlatego to po regifugium, które w roku 509
przedkr. albo 244 U. C. nastąpiło, mogło zagrazać Rzymowi
niebezpieczeństwo i z zewnątrz i z wewnątrz, z wewnątrz
nie Tarquiniiuski poprzy na jedno i drugie mógł wpływać.

(Ten jak już powiedziano uszedł był do Etrusków). Z zewnątrz
bowiem Etruskowie, teraz jako popierający rękę wygnanych
Tarquiniiuszków, nacierali uporczywiej na Rzym, a wewnątrz,
plebs patrycyskiem nieprzychylna nadto podlegana ze
strony Tarquiniiuszków, mogła myśleć o przywróceniu
dawniejszego regnum. Tymczasem na miejscu L. Tarquiniiu-
sa Kollatinusa, wychodzącego dobrowolnie z kraju, obra-
no konsulom P. Waleryusza. Patrycyskie zaś, ne ubiubi

1) Według Liv. II. 2. wychodzi L. Tarquinii Kollatinus z powodu tego powodu, że swoim potrawicieli swoim z Tarquinii-
uszkami, wzbudza obawę i podejrzanie choćby i niezasadzone, walczyć przychylność się także do regifugium.
Dionizyusz II. następn. i Plutarch Eopl. 7. opowiadają wprost o przybyciu postępowo króla do Rzymu, (względem
wydania majątku) i o sprytnym zwróceniu się na rękę Tarquinii niedojrzałych i do wybrzytów stłumionych niedostatków zmyślnych, a
w ten sposób dopiero modyfikują drugi plan powzięty wywołanie Kollatinusa, który przy tej sprawie jako konsul
miał obierać się stroną Rzymu.

regum desiderium esset, regem sacrificalem creant. ¹⁾ Tym sposobem chcieli
 przynajmniej tradycją religijną plebejów w Rzymie utrzymać. Aby zaś
 wszelką nadzieję odebrać przywrócenia regnum, pozwolono plebejowi
 zabierać mienie Tarthwina purynego i nawet część jego ziem
 rozdzieleno między plebs ²⁾. Tarthwin atoli na czele wojsk etruskich,
 mianowicie miast Veji i Tarthwinii, postąpił pod Rzym, lecz
 koto lasu Arcia pobili go Rzymianie. W boju tym padł Brutus
 a Waleryusz wrócił jako zwycięzca do Rzymu. Ince pewien
 czas poeciąg był on consul sine collega a to okoliczność spr-
 wita właśnie że go o te dla rzeczy prospołej kuowanie posędko-
 no. Zwrotat zatem Waleryusz lud i usprawiedliwiat się przed
 nim, podczas gdy lictorowie według jego rozkazu farces opuścili;
 poroz co konsul uinat wyiszoć w tądzy populi ³⁾.

Tenaz dopiero, zdaje mi się, że był czas zwrócić uwagę
 na wewnętrzne. Dotąd bowiem niepokojenie ^{i zewnętrzne} wewnętrzne, wywołane
 nie przez Tarthwina purynego i groźne stanowisko króla już
 dla biskości jego {Veji bowiem niedaleko od Rzymu leży}
podtrzymywały uwagę patrycjuszów na zewnętrzne. Wzyska

1) Liviusz II. 2. 2) Liviusz II. 5. „ut contacta regia praeda spem
 in periculum cum his pacis amitteret.” 3) Liviusz : II. 7.

„Quotum id multitudini spectaculum fuit; cum missa
 sibi esse imperii insignia: confessionemque factam, populi
 quam consulis maiestatem vique majorem esse.

pod Arrią, która zmusiła Tarthwiną uchodzić do
Clusium i ułtadać się z Porceną, uwolnita Rzym na
czas niejaki od zewnętrzne go nieprzyjaciela, jednak nie usunęła
zupełnie niebezpieczeństwa. Owszem Tarthwin stał się, popar-
ty siłami Porceny niebezpieczniejszym. Patrycyusze wi-
dzieli to. A z drugiej strony znali plebejów sobie niechę-
tnych¹⁾ Latem pierwszą było wzmocnić się wewnętrznie.
To uczynić mogli, ująwszy sobie plebejów. A ująć ich
mogli, postępując z nimi według konstytucyi serwi-
uskiej, według której uprawnienia politycznego,
choćby nawet tylko pozorowego, dostąpiła plebs. Sta tego
umieć w tym czasie. Kiedy w Rzymie Waleryusz
był konkuks sine collega, postanowio no ^{plebejom} przywrócić
w wytkonywanie konstytucyę. Tym sposobem bowiem
zapobiegli patrycyusze niebezpieczeństwu groźcemu.
Albowiem w jednym względzie, usunęli przez to własnie
pracy czynę. Sta którejby plebs chciał przywracać regnum, a temu
samiem uczynili zapow wystęwo wi kawoz agitujących jęzecz Tarthwinę²⁾

- 1) ~~Te~~ Tem bardziej niechętnych, gdyż ujęli w rękę wszelką po refugium w rękę patrycyusów.
- 2) Ję Tarthwin stary, a zupełnie ję Serwiusz Tulliusz, jako reges byli starania o kłto plebejów / postetui
w swojej nowej konstytucyi znanej / ratem, ję pod jednym względem patrycyusze żadnych następstw czynić
nie chcieli plebejom, tak ^{pod} drugim względem znown byli reges, ję ję wyrazi tem się, niejako rzecznikami
plebejów wobec patrycyusów. Jęli by więc po refugium patrycyusze z plebejami nie byli zaczęli okła-
dzić się według konstytucyi serwiuskiej, choćby nawet pozornie tylko, wtedy zyczenie plebejów przywrócenia reg-
num, które było naturalnym, mogło postawić Tarthwinę w obliczu do wzmocnienia stronięstwa swojego.

w drugim względnie porzyskawoxy plebejów, usunęli razięce roz-
 dwojenie wewnętrzne, a tak mogli stawic' opór silniejszy
 nieprzyjacielowi zewnętrznemu. P. Waleryusz wtaściwie
 odnowił census^{1.)} ów punkt oparcia i wyjścia całej
 konstytucyi serwiańskiej i porzek to wprowadził w
 życie konstytucyę Serwiańską^{2.)} Na podstawie odno-
 wionego census, xrestaurowano komiŕce centuriata.
 Lex, postępując ściśle według konstytucyi serwiańskiej
 a zważwszy że stosunki mienia na miękorzysie'
 plebejów porzmieniły się^{3.)} potrzeba było wtaściwie
 ilość centurij na klasę każdej porzmienić. Tęgo
 atoli mienkynit Waleryusz^{4.)} a w skutek tego

- 1.) Przed ustanowieniem osobnych censorów, mieli konsulowie prawo odbywania census. 2.) Tektus i Plutarch xgadkają się w tem że Publ. Waleryusz wzięty liczbę senatorów, którzy w większej potęwie byli wymarli. I ja uniewiam że to dopiero po bitwie pod Arisz stać się mogło, a nie jak Liviusz sądzi. Lectio takiej senatus, bez poprzedniego lustrum, gdzieby census nie odnowionę, przypisać nie można. Jeżeli więc dopiero po odwołaniu zwycięstwa pod Arisz, była niejako swobodniejsza chwila do xregdzenia się wewnątrz, więc i po ten czas stało także odnowienie census i uwarian go za przykład xrestaurowania konstytucyi w ogóle wymykłej, a mianowicie przywrócenia konstytucyi Serwiańskiej.
- 3.) Za czasów Tarkwina bowiem wzywano ich bądź do boju bądź do budowania (luc. I. 56.) tak że nie mogli obojętnie gospodarstwa własnego pracować. Imięto niedostatki i potrzeby xwymagać się musiały.
- 4.) Przynajmniej niema o tej zmianie nigdzie mowy. Został więc podział taki, jaki był za czasów Serwiusza przyjęty i j: 3 główne oddziały. I. Equites miały 18 centurij (z tych 6 wytyczono argentei: 4 wadyone a 12 "primores") II. Pedes podzieleni na 5 klasę a 190 centurij (1 klasa liczyła 80 centurij (100 000 aser) 2da 20 centurij (45 000 aser) 3ta 20 centurij (50 000 aser) 4ta 20 centurij (25 000 aser) a wreszcie 5ta 30 centurij (12 500 aser). - III. Proletarii, niewłaściciele ziemi, liczyli 5 ~~centurij~~ centurij, a mianowicie 1. fabri liczyli 2 centurje, 2. laticlaves i cornicines liczyli 2 centurje a wreszcie 3. proletarii mający mniej aniżeli 12 500 aser tworzyli jedną centurje. Przy xrestaurowaniu konstytucyi xieczny poprzedniej xzatrzymano więc stosunek majątkowości i ilość centurij na klasę każdej osobno.

wymagaty się centurycie klas niższych. Preto „constitia
centuriata” ^{bardziej} arystokratycznego musiaty przybrać charak-
teru, nizeli go miaty za Serwusa crasio. Przytuzyst
się zatem Waleryusz bogatszym a przedewszystkiem pa-
trycyuszom. Lecz usitował takze zadecyć uczynić zyczeniem
biednych, usunqwszy podatek, jakbi byt zaprowadzit Tar-
kwini pynny od gtowy thaidój tak zwane aes, a natomiast
przywrócić serwiańskie tributum^{1.)}. Równocześnie zmizyt
sta portowe tak zwane „portoria”, uszyt w interesie biednych
handel solą monopolem wrecy pospolitej i zapobiegł zaku-
pieniam zboża drożyznie^{2.)}. Dodał takze bogatszych plebejów
porzystać dla wrecy patrycyuszów. Goy bowiem uszyt
„lectorem senatus”^{3.)} przyjął do senatu takze mezów z
plebejczyków^{4.)}. Tych plebejów, których przyjęto w poczet se-
natorów nie uczyniono wprzódy patrycyuszami^{5.)} ale dla
odróżnienia własnje od senatorów ~~patrycyuszów~~ ^{patrycyuszów}, tak
zwanych patres, nazywano ich „conscripti”. Symonauriano
zatem od tego do senatu: „patres et conscripti, albo

1.) Liviusz II. 9. Dionizjusz I. 22. Plutarch Popl. II. Kinnisk powiada: „patres salis et pecuniae pendere si liberos”
^(ducarant.)

2.) Liviusz II. 9. 3.) Plutarch Popl. II. Sestus p. 254 (Cm II. 24. p.
64. 25) 4.) Liviusz II. 1. 5.) Jaki się to Dionizjuszowi

zdaje (w I. 13. II. 55.) który na późniejszy czas odwraca wskazu-
wanie do senatu plebejów jako lektów. —

"patres conscripti." Nie mowimy jednak przypuszcic, aby wczes-
 kie miejsca opozymione w senacie (a miato ich byc do 104²)
 obsadzono plebejami tytko, albowiem Waleryusz sam
 byc patrycyuszem, miat zawoze na wktelnie rodow
 formage. Co czasow republiki wymagat sie wplyw
 senatu corak bardziej, a to z powodu tej ocholicknosci wyuz-
 zac sie musiato, ze roczne magistratury (na tablic bourent

1.) Inuik II. 1. Testus p. 254 (Qu III. 24 p. 64. 25); „quo tempore
 regibus urbe expulsis, P. Valerius consul, propter inopiam
 patriciorum et plebe adlegit in numerum senatorum” Do
 lego cymy Paulus Diaconus uwage w swojich es cerple
 et libris Pompei Festi: „Alletli dicebantur apud Roma-
 nos, qui propter inopiam et equestri ordine, in senatorum
 sunt numero adsumpti. Nam patres dicuntur, qui sunt patricii
 generis; conscripti, qui in senatu sunt scriptis annuati. {²³ Allet-
 ti idem appellati esse videntur, qui conscripti, nam
 et Festus infra Qu. III. 24. p. 64. 25 dicit hos P. Valerius consul
 et plebe adlegit.} Senatorow dzielono ad Tarthwina starego na
 „patres majorum” i „patres minorum gentium”. Do czasu, gdy: Ple-
 bejow pociato do senatu przyjmowac, auto etale jui po regifugium,
 dzielono ich na „patres” s.j. senatorow patrycyuszow i „conscripti” s.j. sena-
 torow plebejow (et equestri ordine), ktory juike nie patrycyuszem,
 a wiec w projekcie praconem „patres” zwic sie nie mogli. Stacowis
 wiec do lego ad czasow Waleryusza cymy ad czasow reformos
 manej Republiki (Krecy wprostiej) ulozymata sie formula,
 ktora do senatu przemawiano: „patres et conscripti” albo patres con-
 scripti” az do najpozniejzych czasow, gdzie upetnie jui stro-
 cita swoje znaczenie pierwotne. Tak nawet projekcie
 jej zabarto sie pomezniej, ze kaidego senatora pojedynczego
 nazywano „pater conscriptus” (Waleryusz Maximus II. 1. 9.)

2.) Testus p. 254. „P. Valerius consul propter inopiam patriciorum
 et plebe adlegit in numerum senatorum C. et LX et III ut expleret
 numerum senatorum loculorum”. Philarch Sopt. II. τοὺς δ’

ἑξήκοντα καὶ τρεῖς καὶ ἑκατὸν
 ἑξήκοντα καὶ τρεῖς καὶ ἑκατὸν. Divinus

nie wie - o tej liczbie nie. -

po regifugium rozpadła się magistratura dożywotna tak zwanego
res) w obec trwałego stale senatu, faktycznie zależnemi od
niego stać się musiały.

Walerjusz wystąpił także jako ustawodawca,¹⁾ a jako taki
wielce jest ważny w historii rozwoju konstytucyi serwian-
skiej: tak co do sposobu, w jaki własnie nadał swoim
zmianom w konstytucyi ogóle rzymskiej a szczególne
w rozwijaniu konstytucyi serwianiskiej moc ustawy, ja-
ko też i co do treści samych jego ustaw pojedynczych.
Sposób, w jaki Rząd ^{w konstytucyi} zmianom (nadał) moc ustawy,
był ten, że przyjmowano je jako dodatki do "lex curiata"
de imperio.²⁾ Walerjusz nie mógł uchylić tego prawa
Trójce Komicyom ~~centuriata, xxx xxxxxxxxxx~~
~~centuriata~~ } curiata. Lecz, jak Serwiusz nadał
był "creationem" Komicyom centuriata, nie naru-
szając patrum auctoritatem w lex curiata de

1.) Plutarch. Topl. II. πρώτον μὲν γὰρ ἀνεπαύθησθε τῆν βουδὴν ἰδιωτοῦσθαι... μετὰ δὲ ταῦτα νόμους
ἐγγράψεν. 12. Οὕτω δὲ περὶ ταῦτα ὄψομαι τιμὸς γενόμενος νομοδότης. 2.) Wpiewańcach
czasach rzeszy państwowej, tak zwanemu regnum, jeżeli mowa jest o zmianie lub rozwoju konstytucyi, nie zna-
mo propozycja ustawodawczej władzy, propozycja tego w ogóle uśredniona starożytnością pierwowzoru. Nie można
zatem mówić ani o legislacyjnej władzy rządu ludowego ani tak zwanego res. jeżeli alibi dy-
guisuje (II. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18.) jako jedno z praw Komicyi curiata oznacza zabranianie
ustaw (νόμους ἐπινοεῖν) i jeżeli mówić badacze przypisują Komicyom curiata legislacyjną wła-
dzą, jako taką; to mówią o pierwowzoru czasach rzeszy państwowej, propozycją anachronizmem
omyłki alibi legislacyjną władzą Komicyi w czasach późniejszych rzeszy państwowej, alibi
tak zwaną lex curiata de imperio, alibi tak zwaną leges regiae, ~~alibi~~
quae omnes conscripdae exstant in libro Lex. Sapientii, i które według Tompo-
minera (w dyktandach na cyklowanym miejscu) a więc według późniejszego jurysty
res narodził przedtężył, a narodził także jako leges curiatae uchwalił. Jednak legislacyjną

Dig. I. 2. 2.)

imperio, tak również i Waleryusz przez analogią
 owej „creatio” na podstawie uchwały senatu (senatus
 consultum) i zastrzegając sobie na przyszłość patrum
 auctoritatem, mógł zwołać comitia centuriata i
 tymczasowo, niejako zapytać je, czy zgadzają się na zmia-
 ny w konstytucji, które im właśnie przedkłada. Legem
 Valeriam de provocatione wyraźnie oznacza nam tradycja,
 jako ustawę pierwszą, którą w komicyach centuriata
 przyjęto. Tak więc zaraz w początkowym postępowaniu
 Waleryusza jako ustawodawcy, zawiązał się współu-
 dział ^{przeważający} komicyj centuriata w ustawodawstwie i wywiera-
 to się zarazem ściśle oznaczenie dotychczasowej tak
 zwanej legislacyjnej kompetencji komicyj curiata w
 udzielaniu „patrum auctoritatem” ustawom w komi-
 cyach centuriata przyjętym. Jednakowoż nie miały jeszcze

władza komicyj w czasach rzezy pospolitej dopiero przez zmianę konstytucji, którą Serwiusz usku-
 sermit, stała się możliwą a dopiero po regifugium powstała się wręczywiśtnia. Lex curiata de imperio
 zaś zupełnie nie wiąże się z pojęciem ustawodawstwa, i pierwotnie nie oznaczano ją przez lex, tylko rozumia-
 no pod nią patrum auctoritatem, opartą na świętym prawie rodzinnym. 1) Jeżeli Serwiusz
 Tulliusz zamyslał podnieść znaczenie komicyj centuriata, ograniczając komicye curiata, toć żadną
 miarą wspomnianej patrum auctoritas (lex curiata de imperio) odebrać nie mógł kuriam,
 odebrał ją aloli „creationem regis” i nadał ją komicyom centuriata. Serwiusz bowiem
 zaklawił był uchwałę wyprawienia wojny przy tych, którzy wojilla dostar-
 czali. Zatem komicye wnie takie postępił, jeżeli creationem regis (który
 zarazem był ich wodzem) oddał także tym, którzy do boju prowadził
 wybrany rex. (Jednakowoż kurige same nadawały wybranemu imperium.)
 Serwiusz aloli w tej mierze nie nie do mozna uważać, gdyż Tarkwini
 przysięgł był usurpatorcum, a zarazem ostalium rex, tylko zdaje się przypu-
 mieć iż zdanie to jest bardzo prawdopodobnem. 2) Gaccon de rep. II. 31.
 Legem ad populum dedit eam, quae centuriatis comitiis prima lata est, ne quis inq. ist. ralis
 civem Romanum advenus provocationem necaret, neve verberaret. —

po ten czas ani „comitia centuriata” prawa nadawania ustaw a m
w dalszej części znaczenia, ani „comitia curiata” prawa
zatwierdzenia wszelkich ustaw¹⁾. Leck (jak się to okazuje,
gdy przejdziemy pojedynczo ustawy Walerianiskie) z jednej str-
ny rozciągała się kompetencja Komicyj centuriata
tylko na ustawy, obrócające ściśle w sferze magistra-
tów pojedynczych, (których wybór także do zakresu kompe-
tencji owych Komicyj zachodził²⁾, a z drugiej strony była
potrzebna patrum auctoritas Komicyj curiata powyżej wspom-
nianym ustawom, i to ustawom powyższego rodzaju tylko.
Comitia curiata bowiem nie były kompetentne ani do za-
twierdzenia uchwał Komicyj centuriata, jeżeli takowe dotyczy-
ły wypowiedzenia wojny, ani do zatwierdzenia wyroku Ko-
micyj centuriata, w razie, gdy oskarżony o zdradę stanu
(perduellis) prowołował, gdyż prawo Komicyj centuriata w obu
tych względach przystępujące polegało na concessio regis³⁾.

1.) Ciceron de republica II. 32. Livius I. 17. perianone VIII. 2.

2.) Appianus lib. III. „τὸν δῆμον εἶναι κείσιν τῶν ἀρχαίρεβίων
καὶ τῶν περὶ αὐτῶν νόμων”.

3.) Ista na mocy potestas swojej: imperium swoje mógł ogłosić
każdego perduellis i wypowiedzieć wojnę szeptowi, który zagra-
żał Rzymowi, nie jako zdradzi stanu stał się winnym a więc
był uważany jako perduellis. Jednakowoż nie było to regis volens
ani oskarżonego o zdradę stanu utwierdzić, ani naganić go
nieprzypięcia nieposthomic inaczej bowiem stał się sam
winnym nieprzeważonego nefas. Leck tu według Liviusa (I. 26 gdzie
opowiada: „Res, ne ipse tam tristis ingratoque ad vulgus iudicii, aut, secun-
dum iudicium, supplicii auctor esset; consilio populi ad vocato. Dum viros inquit
„qui Noratio perduellionem iudicent secundum legem facio” mógł wyjechać zachodzić, jeżeli res a po-
jedynczym wypadku zwał się swego imperium a poddał się lat zwanemu iussus populi.”

a nie na koncessyi komicyj kurjata. Waleryusz komicyom
 przedłożył zmianę w konstytucyi, którym zamysł ten
 dać moc ustawy, sprawił zarazem temu nie prawo współ-
 udziału czynnego w sprawach niektórych rzeczy pospółej;
 stało się patrycyuszom i plebejom wspólne.

O tej zaś treści Waleryusza ustaw, zobaczymy, że
 określają ściślej władzę magistratur, a przede wszystkim
 imperium konsulów.

Pierwszą i najważniejszą jest. *Lex Valeria de provocatione*: „
 quis magistratus civem Romanum adversus provocationem
 necaret neve verberaret.”¹⁾ Tak zwani reges przed Serwuszem
 prowalali już na provocatio oskarżonego o perduellium do
 komicyj kurjata, albowiem w ten czas mógł patrycyusz tylko
 prowohować. Serwusz oddał wypowiedzenie wyroku za per-
 duellium komicyom centuriata, nie rozróżniając, czy oskarżo-
 ny będzie patrycyuszem czy plebejczykiem. Latem od niego
 przeszło prowohować do komicyj centuriata, ale zawsze
 dopiero, kiedy res zezwolit (jak to w nocie 3^{ij} popr: str. powiedziano)
 Waleryusz wtencie uczynił konsulów obowiązkiem to, co reges
 czynili z woli własnej, poddając się jussu populi. *Lex de pro-
 vocalione* jest tedy ograniczeniem tak zwanego imperium²⁾
 Ona nie tylko że obowiązywała konsulów, aby ci na provocatio

1) Cicero de rep. II. 31. Dio: L. 8. Val. Max. II. 4. 1. Dion. V. 19. 70. II. 43. 55. Plat. Sept. II. Pomp. wójc. I. 2. 16.
 2) Dio. II. 13. consules constrikti legibus de provocatione ad disolvendum imperium latē

zawrze xexualali, ale nadto rozszerzta zakres, gdzie provocatio
mogta miec miejsce ^{1.)} nie ograniczta sie tylko na perduellium,
gdzie jui za oratio regum, pokwalawo na provocatio. Usunęta mia-
nowicie z pod imperium dotę nieograniczone „jus vitae necis-
que” i prawo kary cielesnej (verberationis) dotę atoli jui z pod
imperium nieograniczone prawo nadawania kary pieniężnej i utę-
cania xbrodniczy i xtychrycio do więzienia. ^{2.)} Jednak to ograni-
czenie konsulowego imperium miało miejsce tylko w Prymie
i tyznie wokółow po za Prymem w okolicy, ^{3.)} zatem imperium
w obrębie było także nieograniczone. Tak z jednej strony usta-
wa prokuria Waleryusza ograniczta imperium, tak z
drugiej strony mozemy je uważac jako wzmozczenie
prawa, któremu jui Serwiusz był dat pociętek, a na mocy
którego oba narody patrycyuszowie i plebeje, nie jako wspólnie
nie mogły brać udziału czynny w sprawach niektórych wew-
netrnych rzeczy prospolitej. Albowiem tak jus provocacionis
jako też prawo orzekania ostatecznie wyroku, prowadzycemu,
staly obudwom wspólnie, gdyż prowokowano do komisyj
centuriata. ^{4.)} Na znak tej najwyzszej władzy sędowniczej ko-
misyj centuriata, kazywali konsulowie fascis przed komisjami

1) Gicr. de rep. I. 40. 2) Pomponiusz w Dygestach I. 2. 16. „Enclis deinde Regibus, consul-
ter consilii duo, penes quos summum jus uti esset, lege rogatum est. Sicli
sunt ab eo, quod plurimum rei publicae consulerent. Qui tamen ne per omnia
regiam potestatem sibi vindicarent, lege lata factum est, ut ab iis provoca-
tio esset, neve possent in caput civis Romani animadvertere injussu populi,
solum relictum est illis ut coercere possent et in vincula publica duci juberent.”
3) Dio. III 20, neque enim provocacionem esse longius ab Urbe mille passuum.” 4) Gicr. de rep. I. 36.

leżmi schylać. Dla rozwoju dalszego władzy magistratur jest
 ustawa ta: Lex de provocacione, jeszcze o tyle także ważną, o ile że rozstrze-
 nia w imperium władzę sędziowską od władzy militarnej. W mieście
 bowiem wyjmowano topory x fasces²⁾, dopiero po za obreżem
 władzy konicyj centuriata, wtykano topory napowrót do fasces na
 znak że tu porządku się obok władzy militarnej konculbro także
 i nieograniczone ostalecznie wyrokujące władza sędziowska.

Z powodu drugiej nowou ustawy Waleryusza, strzygli konculowic
 rangę finansów na ręce kwęstorów, których wprawdzie sami
 mianowali.³⁾ Według trzeciej ustawy, gdzie swoje bezinteresow-
 ność chciał Waleryusz okazać, było wszystkim patrycjuszom
 starać się o konculat.⁴⁾ Przed refugium alibi interest przedstawiał
 jednego kandydata na rest, a po refugium konculowic na mocy swojego
 imperium consulare, mieli prawo także dwóch kandydatów wybi-
 rać i tych tylko przedstawić ludowi. Creatio zatem konicyj była
 dosyć ograniczona. Powyższą ustawą zaś ograniczono i w sgu
 względnie imperium consulare, gdyż obowiązkiem ich byli konculowic
 tenar wszystkich kandydatów godnych przedstawić do wyboru
 ludowi. Ta ustawa nadto zabezpieczono się przed oligarchią kilku
 rodzin i karaniem podniesiono znaczenie creationis a leiu sameiu
 znaczenie konicyj centuriata. Czwarta ustawa Waleryusza
 jest: „lex de sacramento cum bonis capite ejus, qui regni occu-“

1) Plin. II. 7. 2) Cic. d. rep. II. 31. 3) Sych kwęstorów odróżnić polneba od quaestores paricidi. Pl. Sopl. 12.
 ἐπὶ τῆν δὲ καὶ διὰ τὸν ταφικὸν νόμον. 4) Plin. Sopl. II. ἐπατείου γένος ἔδωκε
 καὶ τιέναι καὶ παρρηγέδδεν τούτῳ δουλοφόνους.

parandi consilia iriſet".¹⁾ Ona zarazem zabrania kadejemu piastować magistraturę, jeżeli takową nie otrzymał widaćiale przez creatio w konicyach centuriata a zatwierdzonej przez patrum auctoritatem.²⁾ Walerjusza występienie wzmacniło zreformowaną rzecz publiczną i konstytucję Serwiałicką, która wzmocniona i nieco już rozwinęta zapowiadała wielkość przyszłej rzeczy publicznej rymulskiej. Dwa narody jakichś byli patrycjusze i plebeje, z naraz obok siebie w podporządkowanym stojąc stosunku, jeden uprawniony, drugi bez praw politycznych, zbliżają się powoli ku sobie. Walerjusz wzmocniwszy i nieco rozwinął konstytucję Serwiałicką, dał owoemu zbliżaniu się początek rzeczywiście, już przez to samo, że ograniczając imperium, zmniejszał niechęć i nienawiść plebejów, jakich mieli ku patrycjuszom.

Po zwycięstwie Rymian odniesionem na Porseie, królu Etrusków, udał się Tarthwin pędzony, zwycięzcy wprawdzie o sprowadzić do swojego zięcia Maniliusza Oktawiusza do Instuluum. In znouu poczęł ete ille Rymu knować. Albowiem Oktawiusz Maniliusz usiłował znouu nowe stronnictwo utworzyć w Rymie, i już udato się ^{mu} spóćz lego mieć do 30 miast sprzymierzonych (Liv. II. 18. triginta populor). Z znouu tedy, obok wojny z ~~Scyponem~~ ^{Scipionem} / ta bowiem wstąpił Rymianom lalkie grozito / wewnątrz nowe niesnacki zapowiadały nowe zaburzenia. Zbieg tych oboliczności

1) Liv. II. 8. 2) Dion. I. 19.

zmusił patrycjuszów obmyślić środki jaski dla poratowania rzeczy
 wspólnej. Wtedy atoli z drugiej strony, że w obecnej chwili
 mogłoby znówu ełla sobie nieco uczynić korzystnego, i postano-
 wili magistraturę, choćby na czas krótki tylko, która jak
 niewyłączność swoją plebejów powstrzyma od wybryków tak
 i patrycjuszom na czas trwania tej magistratury nowęj,
 przywróci bezwzględne imperium i nieograniczoną władzę.
 Ta nowa magistratura była dyktatura. „Creato dictatore pri-
 mum Romae, postquam praeferris secures viderunt, magnus
 plebem metus incessit, ut intenciores essent ad obiecto parendum.
 neque enim ut in consulibus, qui pari potestate essent,
 alterius auxilium, neque provocatio erat: neque ullum
 usquam nisi in cura parendi auxilium” 3) To atoli obolix-
 nościami sprowadzone utworzenie dyktatury (zapewne około
 roku 498 przed Ch. albo 256 U.C.) magistratury nadzwyczajnej, uwa-
 żać możemy jako reakcję patrycjuszów przeciw Waleryjuszkiemu
 reformom. Albowiem dyktator 4) (tak nazywany z powodu że
 mógł bezwzględnie rozkazywać) albo „magister populi” 5) albo
 praetor maximus 6) skierzył imperium obudwóch konsulów
 bez wszelkiej odpowiedzialności i nie był wcale obowiązany
 powołać na provocatio. Latem lictorowie jego nosili topory
 we fasces także i w Argynie. Jak przedtem exquiri reges, którzy

1) Liv. II. 18. „In hac tantarum expectatione rerum sollicita civitate, dictatoris primum creandi
 needio orta. 2) Dion. E. 70. II. 58. 3) Liv. I. 18. 4) Dion. E. 73. Liv. VIII. 39. Phil. 19. Marcell. 14.
 5) Feilich p. 198. Geron de rep. I. 40. de leg. 3. 3. 9. 6) Liv. II. 3. —

trybunów ceterum przybierali; przybierał także dyktator
 od siebie zupełnie własnego magistratu equitum¹⁾. Dyktaturę
 utworzono na mocy legis de dictatore creando²⁾. Ona mniej
 więcej jest treści: jeżeli senat za potrzebą urna, ma jure
 z konsulów przy auspicyach dyktatora mianować, mianow-
 zając na prawo creationis³⁾. Ponieważ atoli zupełnie od
 Walerianiskim ustawom charaktera się ze strony Patrycjusów
 nowo utworzona magistratura, zatagodzono to po części
 tem, że tylko były już konsul mógł zostać dyktatorem,
^{moż} zatem już raz do magistratury przez Romieje centuriata
 obrany. Ustanowiony w Rzymie dyktator (według jednych
 J. Varciusz według innych M. Walerjusz) pragnął i ^{Sabinów} ~~patrycjusów~~
 trwożyć się o pokój proci postanowił⁴⁾. Tak znów
 zaradono groźnemu z zewnątrz i z wewnątrz niebezpie-
 czeństwu. Sprzeczną rozwojowi konstytucyjnej rzeczy pospoli-
 lej była też reakcja patrycjusów wymierzona przeciw
 regnum i powtóre obawa, aby nie chętni plebeje nie popiera-
 li rzeczy stroniactwa Tarhwinickich⁵⁾. Le sinnercia Tarhwinia
 pierszego, odpadła owa sprzeczną⁶⁾ i dla tego nowe koleje exaltaty konstytucyj-

1) Dion. I. 75. 2) Liv. II. 18. Consulares legere, ita lex jibeat de dictatore creando lata. 3) Dion. I. 75.
 4) Liv. II. 18. 5) Sabinis etiam creatus dictator metum incussit, ilaque legator de pace missus.
 6) Sallustius fragm. hist. I. 8. neque amplius quam regibus
 exactis dum melius a Tarquinio et bellum grave cum Etrus-
 ris positum est, aequo et modesto jure agi saltem.
 7) 504 Tarhwin pierszy w roku 495 przed Chr. albo 259 U.C. umarł między Liv.
 II. 21 dalej: eo muncio erecti Patres, erecta plebs. Sed Patres
 nimis luxuriosa ea fuit laetitia: plebs, cui ad eam diem summa ope in-
 servilium erat, injuria a primoribus fieri coepere. —

Przy ciągłych wojnach to x Letynami to x Wolsthami to
 x Sabiniami i Aurunthami pozostawali ~~plac~~ w co raz to bar-
 dziej optakanyim stanie plebeje, petniący obowiazek wojowni-
 ka, x niedbawali bowiem wlasne gospodarstwo, ktore ich obcowieci
 xadato, podczas gdy Patrycyusze i bogatsi plebeje do uprawy roli
 mieli niewolnikow. Tak tedy xadturzyli sie uboisci plebeje, sprze-
 dawcy wprzodk mazytko mienie a wreszcie albol oddali sie jako
 nesci ro rze patrycyuszow, swich wienyeci, albol sami wieny-
 cie ich jako addictos porzywali. Wielkie xaburzenie golowato
 sie x tego powodu wposrod plebejow, ktore to xaburzenie wreszcie wy-
 buchto groznie, gdy (wedlug opowiadania Liviusza) pewien stary wojow-
 nik, plebejczyk, wyprzedziaty (albowiem xbiegt wlasnie x niewoli x otugi)
 swoje potozenie obecnie optakane publicnie na forum gawiedzi
 xgromadzonej opowiadet. W senacie wystawo o srodkach doraznych,
 to znów konsul Servilius radzit do srodkow tagodnych. Jeszcze
 xgdy nie bylo, gdy wiesi nadchodzi, ze Wolsthowie tu miasta
^(Roxburythauk plebs adgnawia xacizgania cig)
 posuwaja sig. W tem Servilius przyrzekt
 w mieniu patrycyuszow plebejom, ze byt ich polpszy cig, ze
 jednak w obecnej chwili aui sposobnosci nie ma xastawowic
 sig, aui ter xgadato sig xgodnosic patrycyuszow aby nieprzyja-
 ne obowiazosci ich dopiero xmusiac miaty. Latarem publicko-
 wat uchwate: ne quis civem Romanum vinctum aut clausum
 teneret, quo minus ei nominis edendi apud consules potestas fa-

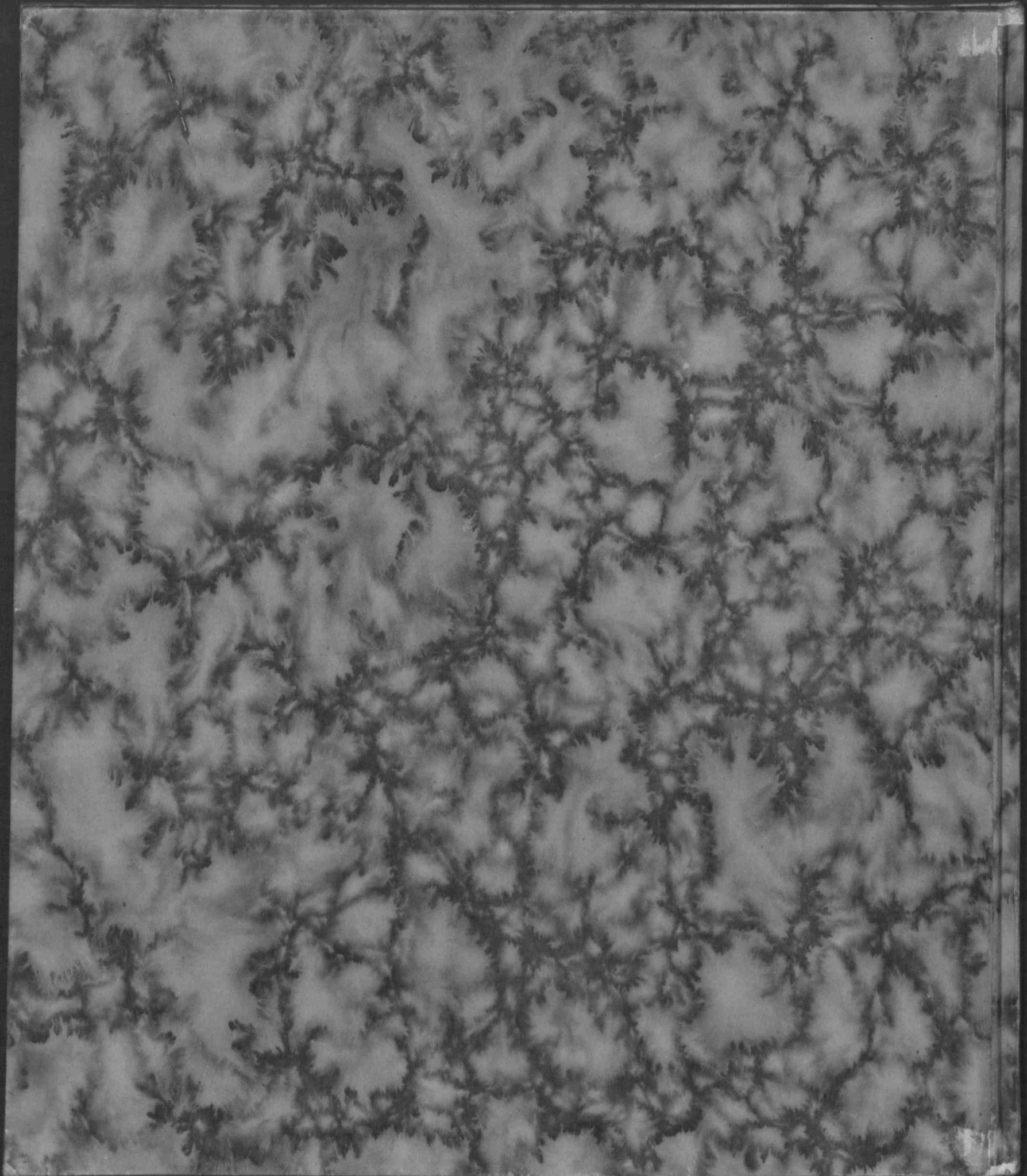
ret. Ne quis militis, donec in castris esset, bona possideret, aut venderet: liberos nepotesve ejus moveretur.¹⁾ Sem rzyt Sewiliusz Zaraz plebejów, którzy chętnie jui przeciwko nieprzyjacielowi dali prowadzić się jemu. Tobiury Wolsków, następnie Sabinów i Aurantów, gdy wrócili plebeje do Rzymu, konsul Appius Claudius odstąpił dłużących do więzienia napowrót. Co przykre musiało sprawić wrzenie na plebs w swojej niedzieli zawiązanej. W roku następnym l.j. 494. p. Ch. 260 l. r. r. do boju wystąpił Wolskowie, Etrurwie i Latynowie. Patrycyusze zatem, aby plebejów do chwyca-
nia za broń zmusić, wybrali M (wedt. innych est) Waleryusza dyktator-
torem. Jui narwiszko samo plebejów zmuszono zbroją Publina, ²⁾ nadto przykre wrzenie Sewilii pere consulis edicto conveniens, ³⁾ sprawiło, że plebeje stawili wojowników i Rzymianie zwróciwszy się do nieprzy-
jaciela odnieśli zwycięstwa. W Rzymie zaś tymczasem, wojen-
cie obawiając się strat wielkich, agitowali, aby przywrócić, jakby dyktator uczynt był przed wojną, nie odtrzymano. Także ten
zwrócić się stało. Na tego Waleryusza ustąpił, a konsulowie z
powodu obawy patrycyusów, którzy jui zawięzli plebs, aby ta stojąc pod bronią
jeżre nie podniosta buntu, ⁴⁾ widzi jakoby Etrurwie wznowili wojnę i zawięzli
tamże wojnę poprowadzić. ⁵⁾ Lex to ^{popu} chasteru byto adasnie secessy: ⁶⁾

1) Liv. I. 24. 2) Liv. III. 30 nihil est ea familia brevis nec superbum sinebat. 3) Liv. IV. 30.

4) „Non placeo” rzecht rozgiewany Waleryusz lein podlegowawien patrycyusów,
concordiae amictor. optabilis Medus fidius propediem, ut mei similes Romani plebs po-
trouos habeat. Quid ad me adinet, neque frustrabor ultra cives meos, neque ipse frustra
dictator ero. discordiae intestinae, bellum civilem, fecere, ut hoc magistratu egeret respublica. ... egressus
dictatura adicavit. Liv. IV. 30. 5) Liv. II. 31. quamquam per dictatorem delatibus habitus esset, lanou
quoniam in consulum verba jurassent, sacramento levis militum rali. per causam renovati ab
Requis belli, aduci est urbe legiones juuere. (L) Liv. IV. 31. Quofacto inaturala est sed Liv. —

Wyszli więc plebeje, w zamiarze utworzenia sobie nowej
osobnej rzeczy prospolitej, na górę po za ręką Anio¹⁾. Tu
opasali się watem. W Rzymie zaś patrycjusze i pros-
tata jeżekże częć plebis, w wrażliwej zastawali obawie.²⁾
Jednak wiedzieli Patrycjusze że sami ze swoimi klientami³⁾
niezry prospolitej nie uchronią od możliwego upadku
i sta tego zamysłili się pojednać.⁴⁾ Wystano zatem
z Rzymu według jednych Agrippę Meneniusa⁵⁾
na czele 10^{tych} senatorów⁶⁾ według innych dyktatorów
znown mianowanego M' Walerjusza,⁷⁾ którym przy-
dano facyatów. Jako warunki powrotu, postawili
plebeje: Darowanie wstyżliwych obywateli obecnych⁸⁾
i zaprowadzenie magistratur plebejskich, których
by wtadzą było bronić pojedynczych plebejczyków
przeciw nadwyziom patrycjusków i aby dla
tego jni byli sacrosancti.⁹⁾ Zapewne warunki
te uchwalili plebeje najpręd na osobnym zebra-
niu,¹⁰⁾ a jako takie uwarac' je moina za pierwsze
plebisctum. Na mocy nieograniczonego petuonoc-

1) Liv. II. 32. Trans Anienem et hinc ab Urbe millia passuum, według Gervasa
de Sep. II. 458 plebs montem sacrum prius inde de Aventinum occupavit.
2) Liv. I. 32. hinc relicto ab suis plebs viam ad Palatium, hinc
Palatium residem in Urbe plebem. 3) Dion. II. 47. 51. 4) Liv. II. 32. nullam
in concordia civium spem reliquam ducere. eam per aequa, per ini-
qua, reconciliandum civitati esse. 5) Liv. II. 32. 6) Dion. II. 69. 7) Lic. Brut. 54.
8) Dion. II. 15. Dio Cass. fr. Vat. 13. 9) Liv. I. 33. 10) Dion. II. 59. Lic. pro Jul. 49.)

Skanowanie i opracowanie graficzne na CD-ROM :

ul. Krzemowa 1

62-002 Suchy Las

www.digital-center.pl

biuro@digital-center.pl

tel./fax (0-61) 665 82 72

tel./fax (0-61) 665 82 82

Wszelkie prawa producenta i właściciela zastrzeżone.

Kopiowanie, wypożyczenie, oraz publiczne odtwarzanie w całości lub we fragmentach zabronione.

All rights reserved. Unauthorized copying, reproduction, lending, public performance and broadcasting of the whole or fragments prohibited.